

Unionssköldar och Unionsbanér.¹⁾

Av Hans Toll.

I strid med gällande heraldisk sedvänja²⁾ kunde icke unionsdrottningen Margareta låta det banér och den sköld, som redan tillhörde ett av hennes tre länder, likgiltigt vilket, beteckna som märken jemväl de övriga, enär dessa fria riken härigenom skulle fått påtryckt stämpel av provinser under det förstnämnda. Hon fick i stället välja helt nya, och, när hon därvid begagnade förut använda figurer, ändrade hon, i likhet med t. ex. tyske kejsaren rörande örnen³⁾, dessas färger. Hennes unionsbanér blev ett rött kors på guld⁴⁾. Hennes unionssköld däremot är numera osäker, men var antagligen liksom hos hennes efterträdare (se här nedan): tre gyllene kronor på rött. Färgernas helt omkastande i banér och sköld torde hava berett därå, att hon stundom kan hava följt traditionen från faderns tid⁵⁾ och satt dessa tre gyllene kronor direkt på det röda korset i nya unionsbanéret.

Unionsskölden: tre gyllene kronor på rött, finna vi lagd ovanpå ett guld kors avmålad uti ett vapen tillhörigt »Erik Sveriges konung och hertig av Pommern« uti Margareta Grips dyrbara vapenbok sid. 156⁶⁾, om vilken mera här nedan. Här torde altså unionsskölden hava lagts å Sveriges banér.

Unionsbanéret åter möta vi — just sådant som det nyss för Margareta beskrevs — uti Erik av Pommerns ännu befintliga originalurkund av den 15 februari 1430⁷⁾, genom vilken han till minne efter sin nyss avlidna drottning skänker till munkarne i Vadstena en större penningssumma under vilkor att de vid hållande av messor över henne »hatwi oppa sith röklin⁸⁾ rykins banér, swa som aer eth röeth kors oppa eth gulth fiaeld«. Detta ord: »rykins« maste språkligt betraktas som genetivus pluralis samt alltså betyda: »rikenas⁹⁾».

Nu är att lägga märke till, att just med Vadstena kloster och dess landskap stod ovannämnda Margareta Grip i den närmaste

¹⁾ Se min uppsats: »Kronor och sjöblad i danska riksvapnet« (denna tidskrift, 8. Rk. 5. Bd. 1926, S. 3—8); ²⁾ Se min bok: »De äldsta svenska konungavapenbilderna och tre kronor vapnet . . .«; ³⁾ Seyler, Geschichte der Heraldik, sid. 282 f. f.; ⁴⁾ Grandjean, Det danske Rigsvaaben, sid. 145; ⁵⁾ Thiset, Danske kongelige Sigiller no. 42 a; ⁶⁾ Enligt meddelande från Trolleholms arkiv i Skåne, där vapenboken förvaras bland »de Banérska papperen«. (Margareta Grip var gift andra gången med riksrådet Sten Banér); ⁷⁾ R. A., Stockholm ⁸⁾ »Röklin« (superpellicium) bars över Kläder, som voro fodrade med skinn (Hildsbrand, Sveriges Medeltid, III, sid. 591, 593). ⁹⁾ Se härom uttryck i Karlskrönikan (Klemmings edition) vrs. 10, 66, 68, 73, 74, 78, 88, 90, 94, 112, 113, 125, 129,

förbindelse. Hennes förste mans släkt (Natt och Dag) egde före henne i flera generationer det gamla Folkungagodset Bro(kind), som hennes stamfader drotseten Bo Jonson en gång köpt av sin styvson (den siste ättlingen på svärdsidan till konung Valdemar Birgerson) och dennes moder (fru Helga Anundsdotter), som sedan blev omgift med konung Eriks marsk Königsmark. Förenämnda Margaretas svärfader, Måns Johanson Natt och Dag, upprättade år 1540 på konung Gustavs befallning förteckning på kostbarheterna i Vadstena kloster, där icke blott Bo Jonsson med son och sondotter utan även talrika medlemmar av oftanämnda släkten Natt och Dag ligga begravna¹⁰). Det kan därför ej råda tvivel därom, att Margareta just i Brokinds d. v. stora arkiv¹¹) och i Vadstena fått källorna till sin vapenbok bl. a. konung Eriks nyssnämnda sköld¹²).

När slutligen vi hava två fasta punkter nemligen å ena sidan det gyllene korset under unions-skölden, å andra sidan det röda korset lagt ovanpå unionsdrottningens sköld med bl. a. (Danmarks) och Sveriges vapen, så är det, synes mig, ej för djervt att draga ut konklusionerna härav och antaga, att unionsregenterna använt tvenne system för att med sköld och banér beteckna unionen: det e n a att använda vare sig unionsskölden ensam eller lagd på det respektiva enskilda rikets banér, det a n d r a att lägga unionsbanéret kvadrerande ovanpå ett kombinerat unionsvapen, stundom med ett enskilt lands vapen som hjertsköld ovanpå korset. När åter det ej är fråga om unionen, lägges det resp. landets banér kvadrerande över sagda kombinerade unionsvapen. För det sistnämnda hava vi ett exempel uti skeppsflaggan i Lübecks Maria-kyrka.

Men, närmast som en relik från gamla tider, möta vi även banér med rikenas sköldfigurer. Samfält framträda dessa hos v. Kirchberg. Och Sveriges tre kronor-banér hos bl. a. denne användes jemlikt Karlskrönikan av Konung Karl Knutson¹³).

135. Jag har ytterligare konsulterat härom docent Rolf Pipping, som under hänvisning till dessa verser skriver: »Jag anser det sålunda språkligt fullt försvärligt, att i ett brev av Erik av Pommern 1430 tolka formen r y k i n s som best. gen. plur. — — — Att där verkligen föreligger pluralis, bekräftas ytterligare av ett ställe, som jag råkat se, vrs. 1590—1598 därsammastädes: »Tha sculle the j stocholm til rätta koma / för tollf rikens raadh wijs oc froma / aff Suerge, Norge oc Danmark / / fyre aff hwart fornemnda rike /.«¹⁰) Se i dessa frågor främst: Anreps svenska adelns ättartavlor under »Natt och Dag« (Del 3, sid. 10). ¹¹) Största delen därav förvaras numera uti Linköpings Stiftsbibliotek, resten hos greve Henrik Falkenberg, Linköping; ¹²) Se f. ö. källan under ovanstående not 2 sid. 173 (sid. 25—28, 71); ¹³) Karlskrönikan vrs. 8609—10.